

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ТВАРИННИЦТВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ

БОДНАР АНДРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 338.436:339.924:631.11

**МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ ЦІНОВОЮ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПРОДУКЦІЇ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2025

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті тваринництва Національної академії аграрних наук України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, доцент
КОТВИЦЬКА Наталія Миколаївна,
ПВНЗ «Європейський університет», доцент кафедри економіки, фінансів та обліку, Інститут тваринництва Національної академії аграрних наук України, провідний науковий співробітник відділу економіки, менеджменту та трансферу інновацій у тваринництві.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
ДАНЬКО Юрій Іванович,
Сумський національний аграрний університет, проректор з наукової та міжнародної діяльності;

доктор економічних наук, професор
ВДОВЕНКО Наталія Михайлівна,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
завідувач кафедри глобальної економіки.

Захист відбудеться «03» вересня 2025 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 65.356.02 в Інституті тваринництва Національної академії аграрних наук України за адресою: 61026, м. Харків, вул. Тваринників, 1-А, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту тваринництва Національної академії аграрних наук України за адресою: 61026, м. Харків, вул. Тваринників, 1-А, читальний зал.

Автореферат розісланий «01» серпня 2025 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Смігунова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Підвищення рівня економічної результативності та зміцнення конкурентних позицій аграрних підприємств виступає однією з ключових проблем економічної науки, яка породжує широкий спектр наукових питань нижчого порядку та конкретних дослідницьких завдань, що відображають особливості функціонування господарюючих суб'єктів різних організаційно-правових форм, масштабів виробництва, галузевої приналежності та товарної спеціалізації. Поточний стан і сформована конкурентна структура внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції значно обмежують потенціал підприємств-товаровиробників у напрямі підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, а також у зростанні економічної ефективності господарської діяльності. Додатково, дисбаланс у розподілі доходів, неповне забезпечення реалізації економічних інтересів учасників господарських ланцюгів, диспропорції у рівнях концентрації та продуктивності використання виробничого й торговельного капіталу, домінування олігопсонічної моделі конкурентної взаємодії на ключових ринках збуту основних видів сільськогосподарської продукції, а також соціально-економічні та воєнно-політичні виклики істотно знижують можливості аграрних підприємств щодо підвищення конкурентоспроможності продукції та результативності основної діяльності. За таких умов визначальним вектором змін, спрямованих на посилення конкурентних позицій продукції вітчизняних товаровиробників, залишається створення переваг, переважно, цінового характеру. Базовим джерелом формування та реалізації таких цінових конкурентних переваг є оптимізація витрат підприємства на виробничо-комерційні процеси, що зумовлює необхідність впровадження цільового інструментарію управління конкурентоспроможністю продукції. Це, своєю чергою, потребує глибокого теоретичного, методичного та практичного опрацювання питань, пов'язаних із формуванням, функціонуванням і впровадженням ефективних адаптаційних механізмів у системи менеджменту цінової конкурентоспроможності. Означені обставини стали підґрунтям для визначення теми дослідження, уточнення його напрямку та конкретизації предметно-об'єктної сфери, результати опрацювання яких знайшли відображення у даній дисертаційній роботі.

Проблематиці ринкової конкуренції та управління конкурентоспроможністю підприємств і їхньої продукції присвячені дослідження відомих у світі зарубіжних науковців, серед яких А. Сміт, Д. Рікардо, Д. Мілль, А. Пігу, Дж. М. Кейнс, П. Самуельсон, В. Нордхауз, Г. Армстронг, Ф. Котлер та інші. Їхні наукові напрацювання сформували ґрунтовну теоретичну базу для вивчення специфічних аспектів конкурентних взаємовідносин, зокрема у сфері діяльності суб'єктів аграрного бізнесу. Цій проблематиці приділено значну увагу у працях вітчизняних учених, серед яких В. Я. Амбросов, В. Г. Андрійчук, В. І. Аранчій, Н. М. Вдовенко, А. С. Даниленко, Ю. І. Данько, П. К. Канінський, О. О. Красноруцький, М. Й. Малік, Т. Г. Маренич, В. М. Онегіна, І. В. Охріменко, А. С. Савощенко, В. М. Трегобчук, І. Б. Яців, Б. О. Язлюк та інші. Незважаючи на широке висвітлення у їхніх працях питань, пов'язаних із формуванням конкурентних взаємовідносин аграрних підприємств на цільових ринках збуту, обґрунтуванням напрямів і

шляхів підвищення їх конкурентоспроможності, низка важливих аспектів, що стосуються деталізації процедур створення конкурентних переваг цінового характеру, все ще залишається недостатньо розробленою. Зокрема, йдеться про формування таких переваг шляхом удосконалення системи управління витратами та вибудови ефективних організаційно-економічних механізмів їх реалізації. Це зумовлює актуальність вирішення важливого наукового завдання, яке полягає у розробленні та науковому обґрунтуванні механізмів, інструментів і систем управління ціною конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано у відповідності до планів наукових досліджень Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка за темою «Механізми підвищення конкурентоспроможності, розвитку економічного та виробничо-технологічного потенціалу суб'єктів агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0116U003477, 2016-2020 рр.), а також науково-дослідної теми Інституту тваринництва Національної академії аграрних наук України «Ідентифікувати сценарії та процедури відновлення виробничо-технологічного, агроекологічного та інноваційно-інвестиційного потенціалу молочного скотарства на деокупованих територіях» (номер державної реєстрації 0124U001624, 2024-2025 рр.), в межах якої здобувачем виконано опрацювання заходів щодо побудови механізмів та систем управління ціною конкурентоспроможністю в менеджменті аграрних підприємств.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є наукове обґрунтування теоретико-методичних положень і розробка прикладних рекомендацій з управління ціною конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких конкретизованих завдань дослідження:

- визначити ключові сутнісні характеристики цінової конкурентоспроможності продукції як об'єкта управління у структурі системи менеджменту аграрного підприємства;
- надати характеристику конкурентних взаємовідносин аграрних підприємств і вдосконалити методичні засади оцінювання їх конкурентоспроможності;
- ідентифікувати та класифікувати методи, моделі й інструменти управління ціною конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств;
- проаналізувати генезис формування конкурентних структур цільових ринків продукції та еволюцію систем управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств;
- виявити структурні та динамічні тенденції зміни витрат на виробництво і реалізацію продукції в аграрних підприємствах;
- визначити та проаналізувати чинники, що зумовлюють зміну рівня витрат у процесі виробництва сільськогосподарської продукції в контексті управління її ціною конкурентоспроможністю;
- обґрунтувати концептуальну архітектуру та архітектоніку механізмів

управління ціною конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств;

– окреслити напрями та розробити шляхи ринкової реалізації цінових конкурентних переваг на етапі збуту у виробничо-комерційному циклі;

– сформувані та обґрунтувані теоретичні й прикладні засади інтеграції систем управління ціною конкурентоспроможністю продукції у загальну систему менеджменту аграрних підприємств.

Об'єктом дослідження є процес управління ціною конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних і практичних засад побудови та функціонування механізмів та інструментарію управління ціною конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств.

Методи дослідження. Теоретично-методологічну основу дослідження сформували діалектичний метод пізнання, базові положення економічної теорії та теорії менеджменту організацій, а також наукові напрацювання вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячені проблематиці конкурентоспроможності та управління витратами у процесі менеджменту основної діяльності аграрних підприємств.

У процесі дослідження було застосовано такі методи: монографічний — для вивчення досвіду та специфіки формування конкурентної структури цільових ринків збуту сільськогосподарської продукції й оцінювання конкурентоспроможності аграрних підприємств; методи аналізу та синтезу — для ідентифікації структурно-динамічних тенденцій розвитку цільових ринків збуту продукції аграрних підприємств, визначення економічної ефективності їх діяльності та рівня конкурентоспроможності, а також для обґрунтування доцільності використання інструментів створення цінових конкурентних переваг; абстрактно-логічний — для визначення архітектури та архітектоніки механізмів і систем управління ціною конкурентоспроможністю аграрних підприємств; методи теоретичного узагальнення та порівняння — для виконання узагальнень і формулювання висновків, а також для удосконалення понятійно-категоріального апарату дослідження; структурно-логічний — для аналізу процесу інтеграції механізмів та систем управління ціною конкурентоспроможністю в менеджмент основної діяльності аграрних підприємств; метод графічної інтерпретації — для відображення причинно-наслідкових зв'язків, структури механізмів та систем, а також для ілюстрації результатів узагальнення статистичних даних.

Інформаційною базою дисертаційної роботи стали чинні законодавчі та нормативні акти України й іноземних держав, офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України, фінансово-економічні показники діяльності аграрних підприємств, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали наукових конференцій і семінарів, спеціалізовані наукові публікації та власні спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в обґрунтуванні теоретично-методичних засад управління ціною конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств. На захист виносяться такі основні положення наукової новизни:

вперше:

– обґрунтовано концептуальні засади формування та функціонування механізмів і систем управління ціною конкурентоспроможністю продукції, що передбачають орієнтацію аграрних підприємств на створення та реалізацію стійких цінових конкурентних переваг шляхом раціоналізації процесів менеджменту витрат з ідентифікацією системи управління ціною конкурентоспроможністю у структурі менеджменту підприємства як впорядкованої, логічно узгодженої та цілеспрямованої сукупності методів, способів, інструментів і важелів впливу суб'єкта управління на об'єкт управління, яким виступає рівень витрат, що формується як результат інтеграції у загальну систему менеджменту аграрного підприємства відповідного механізму управління, здатного забезпечити ефективне використання ресурсів, підвищення економічної результативності та зміцнення конкурентних позицій продукції на цільових ринках збуту;

удосконалено:

– визначення тенденцій конкурентного розвитку об'єктних ринків продукції аграрних підприємств, яке здійснюється на основі обґрунтування методичних засад ідентифікації параметрів кількісної оцінки стану конкурентної структури зазначених ринків, а також розроблення методичного підходу, який забезпечує можливість виконання інтегральної кількісної оцінки рівня конкурентоспроможності продукції та подальшого використання отриманих результатів у процесі управління витратами й формування цінової політики щодо продукції аграрних підприємств;

– методичний підхід до формування та реалізації цінових конкурентних переваг продукції аграрних підприємств, який базується на комплексній оцінці, систематичному моніторингу та прогнозуванні ступеня зниження витрат і зростання економічних результатів, що досягаються завдяки впровадженню інноваційних виробничих і збутових технологій, забезпечуючи тим самим підвищення ефективності господарської діяльності та зміцнення позицій продукції на цільових ринках;

– процедури інтеграції систем управління ціною конкурентоспроможністю продукції в менеджмент аграрних підприємств, що передбачають виокремлення центрів відповідальності та чіткий розподіл функціональної відповідальності, ідентифікацію та використання чинників економії ресурсів і зниження витрат, розроблення норм витрат усіх видів ресурсів з урахуванням конкретних організаційно-технологічних умов виробництва, впровадження раціональних методів обліку витрат і калькулювання, формування дієвої системи мотивації працівників до скорочення та контролю витрат, а також організацію моніторингу їх рівня та діагностики причин відхилень;

– методичний підхід до виявлення та ідентифікації чинників зміни рівня витрат при виробництві сільськогосподарської продукції в контексті управління її ціною конкурентоспроможністю, що ґрунтується на застосуванні класифікації витрат, визначенні найбільш значущих їх елементів та встановленні взаємозв'язку між динамікою цих елементів і показниками економічної ефективності та конкурентоспроможності продукції;

– методичні засади визначення конкурентного потенціалу аграрних

підприємств, побудовані на основі оцінювання ефективності систем управління ціною конкурентоспроможністю продукції та встановлення ступеня їх адаптивності до змін конкурентної структури і кон'юнктури цільових ринків збуту;

набуло подальшого розвитку:

– наукове тлумачення сутності цінової конкурентоспроможності продукції, як сукупності властивостей продукції та здатностей товаровиробника підтримувати ціни пропозиції нижчі, ніж у конкурентів, з метою забезпечення гарантованого збуту необхідних обсягів продукції за запланованого, очікуваного або прогнозованого рівня економічної ефективності її виробництва і реалізації, які забезпечуються підтриманням адекватного завданням простого або розширеного відтворення авансованого капіталу рівня витрат на створення продукції, які здійснюються та контролюються підприємством-виробником в процесі здійснення основної діяльності;

– обґрунтування параметрів концентрації капіталу та критеріїв повноти реалізації економічних інтересів суб'єктів аграрного бізнесу на основі використання показників відтворення авансованого капіталу, оцінювання ефективності його функціонування, рівня конкурентоспроможності продукції та окупності понесених витрат;

– ідентифікація закономірностей зміни рівнів конкурентоспроможності та економічної ефективності виробництва і реалізації продукції аграрних підприємств з урахуванням трансформацій конкурентних структур цільових ринків збуту, стану організації управління витратами, наявного потенціалу формування та реалізації цінових конкурентних переваг, а також ступеня повноти реалізації економічних інтересів підприємств-товаровиробників.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у можливості використання аграрними підприємствами, іншими суб'єктами вітчизняного аграрного бізнесу та органами державного управління агропромисловим розвитком наукових розробок та практичних рекомендацій з управління ціною конкурентоспроможністю продукції в менеджменті основної діяльності, вдосконалення методичних підходів до її оцінки та ідентифікації особливостей створення і прогнозування цінових конкурентних переваг.

Основні результати дослідження прийняті до впровадження у діяльності ТОВ «Українська агроінвестиційна компанія» м. Харків (довідка № 1/087/25 від 10.04.2025 р.), ТОВ «Агро Контур» Сумського району Сумської області (довідка № 032 від 25.04.2025 р.), ФГ «Натон» Сумського району Сумської області (довідка № 041 від 15.05.2025 р.), а також в навчальному процесі при підготовці здобувачів ступеня доктора філософії в Інституті тваринництва Національної академії аграрних наук України (довідка № 082-01/а від 24.04.2025 р.)

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом власного наукового дослідження автора. Наукові результати, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані лише власні ідеї та розробки автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати

дослідження доповідалися, обговорювалися і отримали схвальні відгуки на міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах, форумах, серед яких найбільш важливими були: VI Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи» (Харків, 2015); III Всеукраїнська науково-практична конференція «Шляхи підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах сталого розвитку» (Миколаїв, 2023); VIII Міжнародна науково-практична конференція «Менеджмент XXI століття: глобалізаційні виклики:» (Полтава, 2024).

Публікації. Результати виконаного дослідження опубліковано у 9 наукових працях (7 одноосібних) загальним обсягом 3,1 д.а., серед яких: 5 статей у вітчизняних наукових фахових виданнях, 1 стаття у зарубіжному виданні, 3 публікації в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (195 найменувань), містить 23 таблиці та 15 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 211 сторінок комп'ютерного тексту, обсяг основного тексту складає 185 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретично-методичні засади управління ціновою конкурентоспроможністю продукції в системі менеджменту аграрних підприємств» досліджено сутнісні характеристики цін та витрат, як об'єктів управління в системі менеджменту аграрного підприємства, виконано ідентифікацію особливостей конкурентних відносин в аграрній сфері та обґрунтовано методичні засади оцінки цінової конкурентоспроможності аграрних підприємств, визначено методи, моделі, підходи та прийоми управління ціновою конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств.

Систематизація наукових підходів до розуміння ринкової конкуренції, зокрема на цільових ринках продукції аграрних підприємств, дає підстави розглядати її як один із ключових типів економічних взаємовідносин між суб'єктами поряд із відносинами обміну та співробітництва. У ході проведеного дослідження було визначено специфіку взаємного впливу та сутнісного змісту економічного зв'язку між конкурентоспроможністю підприємства та його продукції. При цьому використано методичний підхід, який базується на встановленні залежності рівня конкурентоспроможності від рівня економічної ефективності. Теоретично обґрунтовано, що виробництво та реалізація конкурентоспроможної продукції, тобто такої, яка знаходить стабільний попит серед представників цільової споживчої аудиторії, забезпечує досягнення підприємством-виробником рівня економічної ефективності, що відповідає завданням відтворення авансованого капіталу та, як наслідок, відновлення виробничо-комерційного циклу. Ефективна господарська діяльність, у свою чергу, дозволяє підприємствам-товаровиробникам накопичувати певні обсяги прибутку та спрямовувати їх на розвиток економічного потенціалу через удосконалення товарної номенклатури, модернізацію виробничих і збутових технологій, формування цінових і якісних конкурентних переваг тощо. Це безпосередньо

сприяє зростанню конкурентоспроможності як самого підприємства, так і його продукції. Таким чином, результативне функціонування виробничого суб'єкта є основою його конкурентоспроможності, а досягнення певного її рівня — важливою передумовою підвищення економічних результатів та загальної ефективності діяльності.

Варто підкреслити, що економічна ефективність діяльності підприємства виступає статичною характеристикою, яка відображає досягнення певних результатів за умов понесення витрат, визначених особливостями здійснення основної діяльності. При цьому економічна теорія дозволяє визначати рівень економічної ефективності підприємства через систему абсолютних, відносних, часових і порівняльних показників. У свою чергу, конкурентоспроможність продукції та підприємства має динамічний характер і відображає економічний потенціал господарюючого суб'єкта як сукупність можливостей виробництва та реалізації продукції з такими властивостями, що дозволяють досягти визначених економічних результатів за відповідного рівня витрат і забезпечити успіх на ринку. Такий підхід до розгляду процесу формування конкурентоспроможності дає змогу уникати численних методичних суперечностей, які виникають у процесі її кількісного вимірювання. При цьому середовищем формування конкурентоспроможності виступають цільові ринки продукції підприємств (рис. 1).

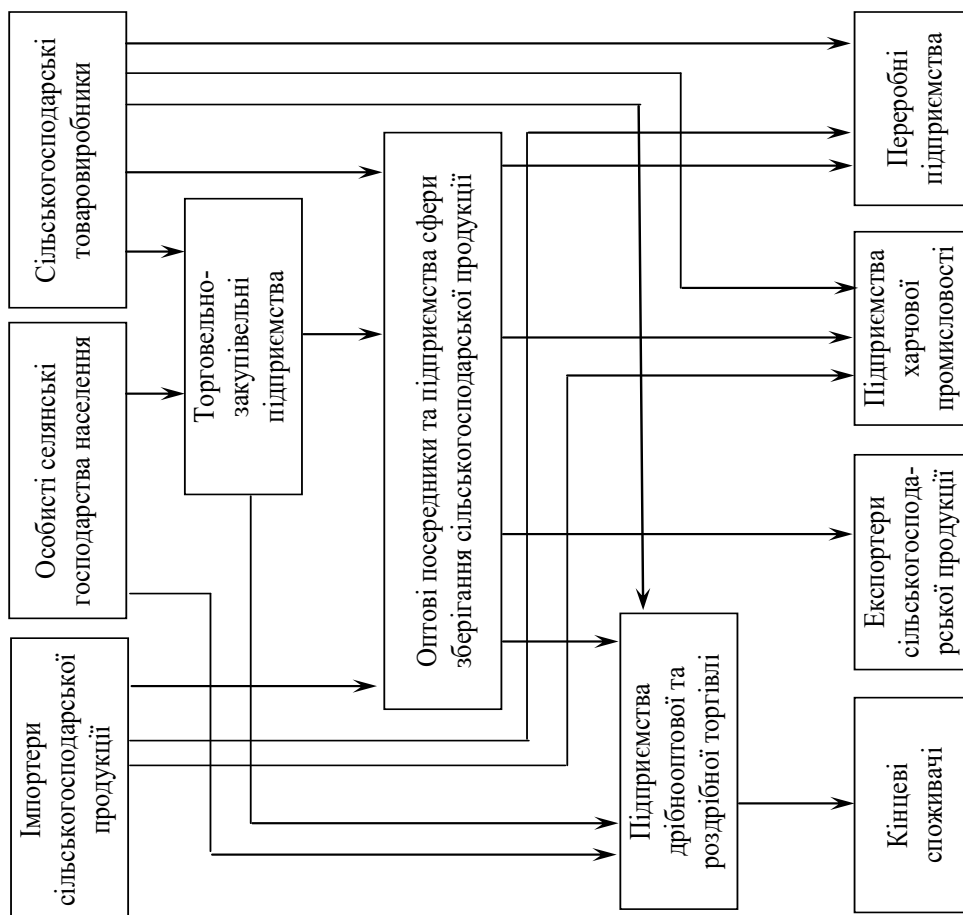


Рис. 1. Взаємодія суб'єктів ринку сільськогосподарської продукції

Комплексний аналіз конкурентної організації цільових ринків продукції аграрних підприємств дозволив встановити складний і багатогранний характер їх

конкурентних структур, що зумовлює необхідність проведення глибокого дослідження в контексті обґрунтування механізмів підвищення конкурентоспроможності виробників. Складність цих структур обумовлюється специфікою побудови, довжиною та особливостями функціонування каналів ринкового розподілу сільськогосподарської продукції.

Проведені дослідження засвідчили, що на початковому рівні взаємодії аграрних підприємств із першими посередниками, які здійснюють торговельно-закупівельну діяльність, конкурентну структуру більшості цільових ринків сільськогосподарської продукції доцільно характеризувати як олігопсонію, а в окремих випадках — як монопсонію. На наступних етапах ринкового розподілу продукції аграрних підприємств зазначені структури трансформуються у форми, наближені до олігополії, або до структур, подібних до моделі досконалої конкуренції. Виявлені особливості побудови конкурентних структур цільових ринків продукції аграрних підприємств, які є основною групою суб'єктів аграрного бізнесу, зумовлюють параметричні характеристики пріоритетних напрямів і шляхів підвищення конкурентоспроможності їхньої продукції. Результати дослідження показали, що провідним серед цих напрямів виступає формування цінових конкурентних переваг. Реалізація такого напрямку дає змогу істотно зміцнити ринкові позиції товаровиробників, подовжити життєвий цикл їхньої продукції та період її присутності на конкретному цільовому ринку, а також створити передумови для забезпечення розширеного відтворення авансованого у виробничо-комерційну діяльність капіталу.

Відповідно, базовим джерелом формування цінових конкурентних переваг є зниження собівартості виробленої продукції. З огляду на типові для більшості суб'єктів аграрного бізнесу умови здійснення основної діяльності, а також з урахуванням специфіки функціонування ринків продукції та ресурсів агропромислового виробництва, управління витратами набуває статусу ключового інструменту зниження витрат на виробництво й реалізацію продукції. При цьому управління витратами розглядається як комплексна система, що охоплює планування, організацію, моніторинг та контроль за використанням ресурсів підприємства-товаровиробника.

Критичний аналіз наукових підходів до проблеми управління витратами, зокрема в контексті діяльності суб'єктів аграрного бізнесу, дав змогу ідентифікувати цю економічну категорію як вартісне відображення використаних природних, матеріальних, нематеріальних та трудових ресурсів, споживаних і контрольованих суб'єктом економічних відносин у процесі господарювання з урахуванням дотримання на мікрорівні умов простого й розширеного відтворення, а також орієнтації на підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності продукції.

У дослідженні обґрунтовано та апробовано методичний підхід до розробки стратегій управління ціновою конкурентоспроможністю сільськогосподарської продукції з урахуванням динамічних характеристик цільових ринків збуту та завдань стабілізації розвитку аграрних підприємств як ключової групи суб'єктів національного аграрного бізнесу. Доведено, що провідна роль у формуванні цінових конкурентних переваг належить управлінню витратами, особливо в

умовах змін у технологіях і системі організації виробництва, що дозволяє встановити характер взаємозалежності між конкурентоспроможністю продукції та економічною ефективністю її виробництва й реалізації.

У другому розділі «Структурно-динамічні тенденції змін цінової конкурентоспроможності продукції та ефективності діяльності аграрних підприємств» визначено особливості генезису конкурентних структур цільових ринків збуту та еволюції систем управління конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств, проведено оцінювання та інтерпретацію динаміки витрат на виробництво й реалізацію продукції в аграрних підприємствах, а також ідентифіковано ключові чинники, що зумовлюють зміну рівня витрат у процесі виробництва сільськогосподарської продукції в контексті управління її ціновою конкурентоспроможністю.

Дослідження процесів формування конкурентних структур цільових ринків збуту та адаптації систем управління конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств показали, що зміни у структурі ринкового розподілу продукції аграрних підприємств прямо корелюють із коливаннями рівня рентабельності її виробництва та реалізації. Економічна ефективність діяльності аграрного підприємства значною мірою визначається обраною комбінацією каналів ринкового розподілу продукції, оскільки кінцеві економічні результати виробництва та збуту формуються саме на збутовій стадії виробничо-комерційного циклу. Водночас встановлено, що формування та розвиток систем управління конкурентоспроможністю залежать від повноти реалізації економічних інтересів підприємства-товаровиробника на певному цільовому ринку. Цей фактор безпосередньо зумовлює ринкову поведінку суб'єкта аграрного бізнесу, впливає на прийняття управлінських рішень у сфері забезпечення конкурентоспроможності, а отже, на формування та реалізацію конкурентних переваг, здебільшого цінового характеру. Результати дослідження підтверджують, що обсяги виробництва продукції тісно пов'язані з масштабами авансування основного та оборотного капіталу у її виробництво. Аналіз динаміки витрат на виробництво й реалізацію продукції в аграрних підприємствах Харківської області свідчить про стійку тенденцію їх зростання у перерахунку на одиницю земельної площі та на одну голову худоби (табл. 1).

Таблиця 1

Витрати на 1 га сільгоспугідь і на 1 голову продуктивної худоби в аграрних підприємствах Харківської області, грн

Показники	Роки			2023 р. у % до 2021 р.
	2021	2022	2023	
Зернові і зернобобові	10701,9	11195,5	15579,3	145,6
Соняшник	10262,8	14458,0	18590,4	181,1
Молоко	43776,5	75351,6	93815,0	214,3
М'ясо ВРХ	21429,4	32102,4	47152,1	220,0
М'ясо свиней	11091,6	11475,5	15823,6	142,7

В управлінні конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств на основі формування цінових конкурентних переваг із застосуванням інструментів управління витратами набувають особливої актуальності підходи до оцінювання

рівня конкурентоспроможності продукції крізь призму економічної ефективності основної діяльності. Відтак, результати роботи підприємств-товаровиробників доцільно відображати через величину отриманого доходу та показники рентабельності, які за таких умов виконують функцію базового індикатора при визначенні конкурентоспроможності та ефективності управління витратами у процесі створення й реалізації конкурентних переваг (табл. 2).

аблиця 2

Рівень економічної ефективності виробництва та реалізації основних видів продукції в аграрних підприємствах, %

Продукція	Роки							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Зерно	37,8	25,0	24,7	11,8	20,0	22,9	17,7	23,5
Соняшник	63,0	41,3	32,5	23,5	39,4	42,3	27,3	31,5
М'ясо ВРХ	- 24,8	3,4	- 17,7	- 27,1	- 24,2	- 13,5	- 22,7	1,3
М'ясо свиней	- 4,5	3,5	6,9	4,7	2,6	8,7	- 5,2	9,6
М'ясо птиці	5,0	7,0	5,7	- 3,7	- 0,2	1,2	- 4,9	5,2
Молоко	18,2	26,9	16,1	20,6	20,4	19,7	- 9,7	25,2
Яйця	0,5	- 9,0	5,4	- 23,5	- 19,2	- 15,7	- 24,3	2,3

Результати статистичного групування аграрних підприємств Харківської області за рівнем урожайності зернових культур засвідчили, що зі зростанням урожайності відбувається зниження собівартості 1 ц продукції, однак водночас зростають витрати на 1 га посівної площі. У групі господарств із урожайністю понад 60 ц/га додаткові витрати на 1 га (порівняно з попередньою групою) зросли на 42,4 %, тоді як приріст урожайності становив лише 13,8 %. Це призвело до того, що собівартість 1 ц озимої пшениці в зазначеній групі була вищою на 14,1 %. Така ситуація відображає дію закону спадної віддачі, а рентабельність у цьому випадку досягається завдяки ефекту масштабу виробництва. Водночас це створює виклик у сфері управління витратами, що потребує впровадження процедур, спрямованих на випереджальне запобігання несенню надмірних додаткових витрат.

Аналіз розвитку тваринницької галузі свідчить, що виробництво продукції тваринництва протягом тривалого часу залишається збитковим. Значне скорочення поголів'я та зниження його продуктивності призвели до зменшення обсягів виробництва. Основними причинами такого становища є: незадовільний рівень виробництва кормів; відсутність впровадження сучасних інноваційних технологій; недостатній рівень відтворення продуктивного поголів'я; погіршення стану матеріально-технічної бази; низький рівень організації та управління виробничими процесами; недостатня кваліфікація персоналу. Для подолання кризового стану тваринництва необхідно реалізувати комплекс заходів, спрямованих на стабілізацію поголів'я та надання суттєвої фінансової підтримки товаровиробникам.

У третьому розділі «Механізми та системи управління ціновою конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств» обґрунтовано архітектуру та архітектоніку механізмів управління створенням цінових конкурентних переваг, підходи до ринкової реалізації конкурентних переваг та управління витратами на збут продукції аграрних підприємств, а також наукові засади інтеграції систем управління ціновою конкурентоспроможністю та

витратами в менеджменті аграрних підприємств.

У ході дослідження встановлено, що систему управління ціновою конкурентоспроможністю доцільно розглядати як цілісну сукупність прийомів і методів, інструментів та важелів впливу на процес формування витрат, спрямовану на досягнення їх максимальної ефективності у межах відтворювального процесу за умов постійного контролю їх рівня та стимулювання до зниження. Така система охоплює повний комплекс функцій — планування, прогнозування, нормування, облік, аналіз, контроль і регулювання витрат, мотивацію, а також організаційні форми впливу менеджменту підприємства на витрати, пов'язані зі здійсненням основної діяльності. Архітектуру та архітектоніку системи управління ціновою конкурентоспроможністю визначено у спосіб, представлений на рис. 2.

Визначення мети, завдань, принципів, методів та інструментів системи управління витратами дає змогу комплексно вирішувати проблеми їх ефективного контролю й регулювання, а також завдання підвищення конкурентоспроможності, економічної результативності та фінансової стабільності підприємств. Система управління витратами виступає результатом інтеграції в загальну систему менеджменту підприємства відповідного механізму управління і є його похідною. Незалежно від стратегічних цілей, кожне підприємство має бути орієнтованим як на підтримання стійкої платоспроможності, так і на зміцнення та оновлення матеріально-технічної бази. Тому ключовими об'єктами управління у системі управління витратами виступають рівень витрат на виробництво продукції та фінансовий стан підприємства. Механізм управління витратами включає комплекс важелів та інструментів, які істотно впливають на їх величину. Формування його структури передбачає використання різних організаційно-технологічних і економічних заходів, спрямованих на досягнення оптимального рівня витрат і підвищення дохідності підприємства.

Отримані результати досліджень свідчать, що упродовж аналізованого періоду значна кількість вітчизняних аграрних підприємств зазнавала збитків від основної діяльності, що унеможливило повноцінне функціонування відтворювальних процесів. Рівень економічної ефективності їхньої основної діяльності виявився багатократно нижчим за аналогічні показники ефективності використання капіталу підприємствами, які займаються оптовою торгівлею сільськогосподарською продукцією. Така ситуація стримує можливості аграрних підприємств щодо залучення інвестиційних ресурсів, розвитку інтеграційних процесів, нарощення економічного потенціалу товаровиробників і підвищення їх конкурентоспроможності.

У дисертаційній роботі розроблено та апробовано методичний підхід до оцінювання конкурентного потенціалу аграрних підприємств, у якому ключовим критерієм його розвитку визначено ступінь адаптивності, тобто здатність збутової системи підприємства оперативно реагувати та пристосовуватися до викликів цільового ринку за умови досягнення певного рівня розвитку виробництва продукції. Порівняння отриманих розрахункових співвідношень із фактичними економічними результатами діяльності аграрних підприємств засвідчило об'єктивну наявність значних викривлень у реалізації їх економічних інтересів.

Встановлено, що частка доходів аграрних підприємств як безпосередніх виробників сільськогосподарської продукції становила лише близько третини від кінцевої ціни її споживання. Така ситуація не сприяє ефективному й інтенсивному розвитку основної діяльності, проте зазначене проблемне питання може бути результативно вирішене шляхом інтеграції систем управління витратами в загальну систему менеджменту конкурентоспроможності підприємств-товаровиробників.

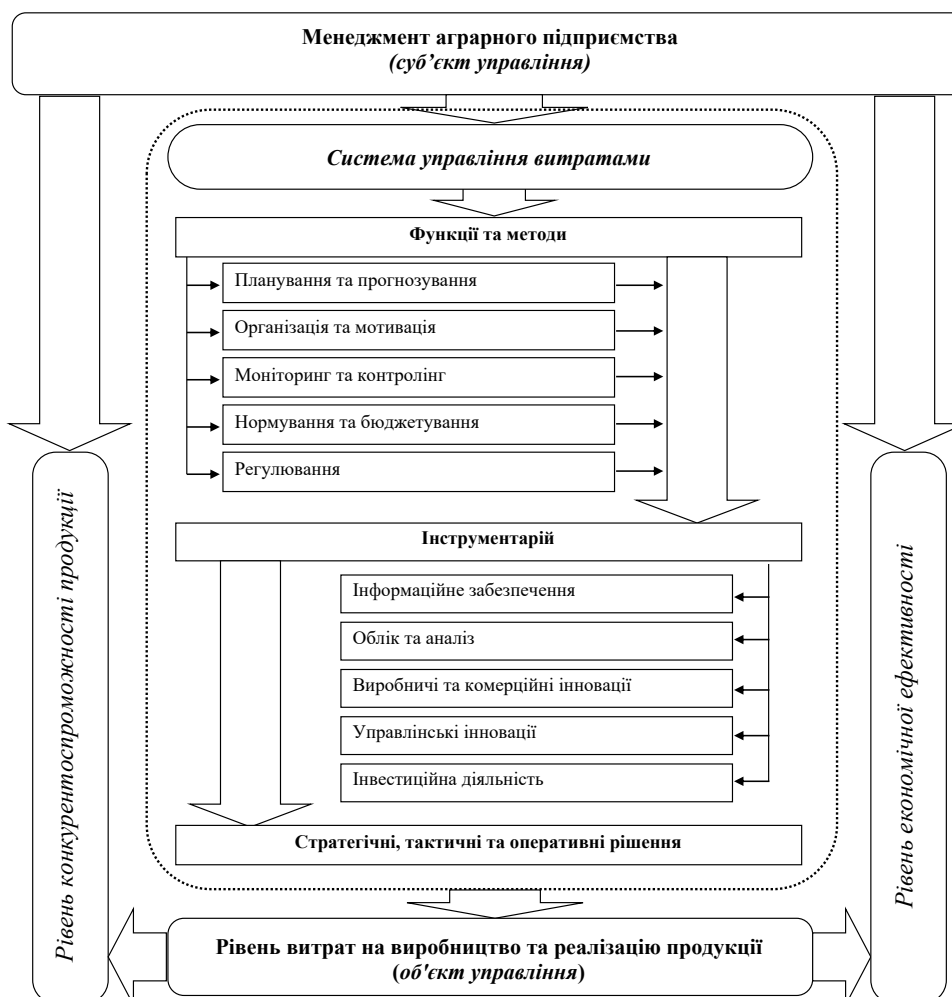


Рис. 2. Інтеграція механізму управління ціною конкурентоспроможністю продукції в менеджмент аграрного підприємства

Для забезпечення ефективного функціонування системи управління ціною конкурентоспроможністю необхідним є виокремлення в організаційній структурі управління підприємством центрів відповідальності. Передача певних управлінських повноважень окремим структурним підрозділам передбачає децентралізацію облікових функцій, яка може реалізовуватися за такими напрямками: ведення первинного та зведеного обліку безпосередньо у структурних підрозділах із здійсненням синтетичного та аналітичного обліку й складання звітності в центральній бухгалтерії підприємства; виконання повного циклу облікових робіт у структурних підрозділах аж до складання балансу, при цьому зведений облік по підприємству та формування звітності зосереджуються у

бухгалтерії; ведення обліку в повному обсязі безпосередньо в структурних підрозділах. Залежно від специфіки діяльності та потенційних можливостей підприємства такий підхід дозволяє більш раціонально здійснювати розроблення норм витрат усіх видів ресурсів з урахуванням певних організаційно-технологічних умов виробництва, упроваджувати прогресивні методи обліку витрат і калькулювання, формувати дієву систему мотивації працівників до скорочення та контролю витрат, здійснювати постійний моніторинг їх рівня та виконувати комплекс діагностичних процедур.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і отримане нове вирішення важливого наукового завдання обґрунтування теоретично-методичних та прикладних засад управління ціновою конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств. Отримані наукові результати дають можливість зробити наступні висновки теоретичного, методичного та прикладного характеру:

1. Узагальнення теоретичного базису управління витратами та дотримання належного для здійснення розширеного відтворення рівня конкурентоспроможності та економічної ефективності виробництва і реалізації продукції суб'єктів аграрного бізнесу дозволило розвинути наукове тлумачення сутності цінової конкурентоспроможності продукції, як сукупності властивостей продукції та здатностей товаровиробника підтримувати ціни пропозиції нижчі, ніж у конкурентів, з метою забезпечення гарантованого збуту необхідних обсягів продукції за запланованого, очікуваного або прогнозованого рівня економічної ефективності її виробництва і реалізації. Вказане забезпечується підтриманням адекватного завданням простого або розширеного відтворення авансованого капіталі рівня витрат на створення продукції, які здійснюються та контролюються підприємством-виробником в процесі здійснення основної діяльності. При цьому в дослідженні доведено, що витрати являють собою вартісне вираження використаних природних, матеріальних, нематеріальних та трудових ресурсів, які здійснюються та контролюються суб'єктом економічних відносин в процесі господарювання в контексті здійснення основної діяльності, дотримання на мікрорівні умов простого та розширеного відтворення, підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності продукції.

2. Виявлено економічні передумови та структурні тенденції конкурентного розвитку цільових ринків збуту продукції суб'єктів аграрного бізнесу. Доведено, що за конкурентною структурою цільові ринки продукції аграрних підприємств доцільно класифікувати як ринки олігопсонії та монопсонії на рівні підприємств-товаровиробника. Така ідентифікація підтверджена застосуванням методичного підходу, заснованого на визначенні інтегрального показника конкурентного розвитку ринку для кількісної оцінки станів конкурентної структури та напрямів її трансформації, а також підходу, який дає змогу здійснювати інтегральну оцінку рівня конкурентоспроможності продукції та використовувати результати в управлінні витратами. Цей підхід передбачає оцінювання конкурентоспроможності шляхом співставлення ціни виробництва продукції,

тобто рівня витрат на її створення, з ціною реалізації у певний момент часу на відповідному цільовому ринку.

3. Обґрунтовано та апробовано методичний підхід до формування стратегій управління ціною конкурентоспроможністю сільськогосподарської продукції з урахуванням динаміки цільових ринків збуту та необхідності стабілізації розвитку аграрних підприємств як основних суб'єктів вітчизняного аграрного бізнесу. Підкреслено, що ключове значення у формуванні цінових конкурентних переваг має управління витратами в умовах технологічних і організаційних змін у виробництві. Зазначений підхід підкреслює взаємозалежність між рівнем конкурентоспроможності продукції та економічною ефективністю її виробництва і збуту.

4. Визначено особливості генезису конкурентних структур цільових ринків сільськогосподарської продукції та систем управління конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств на основі аналізу рівня їх взаємоузгодженості та адекватності. Доведено, що олігопсонічна структура конкурентних ринків істотно ускладнює процес підвищення конкурентоспроможності продукції та ефективності її виробництва і реалізації, вимагаючи від виробників впровадження програмно-цільових підходів в управлінні витратами для створення цінових конкурентних переваг.

5. Сформульовано закономірності зміни рівнів конкурентоспроможності та економічної ефективності виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції підприємствами аграрного бізнесу через ідентифікацію конкурентних структур цільових ринків збуту та оцінку повноти реалізації економічних інтересів. Визначено, що ключовими напрямками прискорення розвитку аграрних підприємств є подолання інфраструктурного відставання в розвитку вітчизняного ринку сільськогосподарської продукції від інших товарних ринків та удосконалення систем управління витратами.

6. Встановлено, що у рослинництві зосереджена основна частина ресурсів, а витрати формуються під впливом короткострокової кон'юнктури та комерційних інтересів. Для оптимізації витрат у виробництві та реалізації продукції рослинництва необхідно впроваджувати інноваційні організаційно-технологічні заходи. Ефективний розвиток тваринництва потребує відновлення поголів'я, підвищення продуктивності та якості продукції, створення індустріальних комплексів, а також формування економічних умов, що стимулюють конкурентоспроможне виробництво. Розрахунки показали, що підвищення ефективності використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів на інноваційній основі, а також раціональне поєднання рослинництва і тваринництва в аграрних підприємствах Харківської області забезпечить зростання виробництва товарної продукції на 45 % і підвищення рівня рентабельності на 27 %.

7. Обґрунтовано визначення системи управління ціною конкурентоспроможністю продукції як комплексу прийомів і методів, інструментів та важелів впливу на процес формування витрат виробництва, спрямованих на досягнення їх максимальної ефективності у відтворювальному процесі за умов постійного контролю та стимулювання зниження. Система повинна охоплювати функції планування, прогнозування, нормування, обліку,

аналізу, контролю та регулювання витрат, мотивації й організаційних форм впливу. Чітке визначення мети, завдань, принципів, методів та інструментів системи управління витратами дозволяє комплексно вирішувати завдання підвищення конкурентоспроможності, економічної ефективності та фінансової стабільності підприємств. При цьому вона є інтегрованим елементом загальної системи менеджменту підприємства.

8. Розроблено методичний підхід до оцінки конкурентного потенціалу аграрних підприємств, виходячи з того, що середовищем його реалізації є цільовий ринок продукції, на який вона надходить на збутовій стадії виробничо-комерційного циклу. Систематизовано типи збутових систем аграрних підприємств та визначено ступінь їх адаптивності до змін у конкурентній структурі та кон'юнктурі ринку. Критерієм розвитку конкурентного потенціалу обрано здатність збутової системи пристосовуватися до викликів цільового ринку за умов відповідного рівня розвитку виробництва.

9. Обґрунтовано, що інтеграція системи управління витратами в менеджмент підприємства аграрного бізнесу передбачає реалізацію таких процедур: виокремлення центрів відповідальності та розподіл повноважень; організація обліку витрат за центрами відповідальності, місцями їх виникнення та видами продукції; виявлення та використання чинників економії ресурсів і зниження витрат; розроблення норм витрат усіх видів ресурсів з урахуванням конкретних організаційно-технологічних умов виробництва; упровадження раціональних методів обліку витрат і калькулювання; створення системи мотивації персоналу до скорочення та контролю витрат; проведення моніторингу рівня витрат та виконання комплексу діагностичних процедур.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

статті у наукових фахових виданнях:

1. **Боднар А. В.** Інструменти управління ціновою конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств: сучасні підходи та практичні аспекти. *Modeling the development of the economic systems*, 2025. (2), 374–379. <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-16-47>

2. **Боднар А. В.**, Хахалев Д. О., Шерстюк О. В. Механізми забезпечення конкурентної ціни на продукцію сільськогосподарських підприємств в умовах ринкових викликів. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2025. Том 10. № 2. С. 391 – 394. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2025-2-76> (авторський внесок полягає в ідентифікації архітекtonіки механізмів забезпечення цінової конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції)

3. **Боднар А. В.**, Шерстюк О. В., Халін С. В. Вплив ринкових дисбалансів на стратегії ціноутворення в аграрній сфері України. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2024. № 2. С. 135-140. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2024-2-25> (авторський внесок полягає у формалізації процедур вибору стратегій ціноутворення)

4. **Боднар А. В.** Вплив логістичних порушень на цінову асиметрію агропродукції та шляхи її мінімізації.

Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит. № 9-10(163-164) (2021). С. 15-27.
DOI: <https://doi.org/10.20998/2313-8890.2021.09-10.02>

5. **Боднар А. В.** Цінова асиметрія на регіональних ринках продукції тваринництва: причини, наслідки, шляхи подолання. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2018, № 6, Том 3. С. 220-225. DOI: 10.31891/2307-5740-2018-264-6(3)-220-225.

*у зарубіжних виданнях та вітчизняних виданнях,
які включені до міжнародних наукометричних баз:*

6. **Боднар А. В.** Сучасний стан та конкурентоспроможність вітчизняної продукції птахівництва. «Colloquium-journal». 2025. #50 (243), С. 48 – 54.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15495016>.

в інших виданнях:

7. **Боднар А. В.** Фактори цінової конкурентоспроможності продукції аграрних підприємств. Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи: матеріали VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Харків: ХНТУСГ, 2015. С. 267-269.

8. **Боднар А. В.** Архітектоніка механізмів управління ціновою конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств на цільових ринках сільськогосподарської сировини. Шляхи підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах сталого розвитку: Матеріали III Всеукраїнської наук.-практ. конф. м. Миколаїв / За заг. ред. Скупського Р.М. Миколаїв: ВСП МІРЛ ЗВО «Університет «Україна», 2023. С. 207-209.

9. **Боднар А. В.** Управління витратами в системі створення стійких конкурентних переваг продукції аграрних підприємств. Менеджмент XXI століття: глобалізаційні виклики: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції. Полтава : ПДАУ, 2024. С. 369-371.

АНОТАЦІЯ

Боднар А.В. Механізми та інструментарій управління ціновою конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Інститут тваринництва Національної академії аграрних наук України, Харків, 2025.

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і отримане нове вирішення важливого наукового завдання обґрунтування теоретично-методичних та прикладних засад управління ціновою конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств. Визначені ключові сутнісні характеристики цінової конкурентоспроможності продукції як об'єкта управління у структурі системи менеджменту аграрного підприємства. Надано характеристику конкурентних взаємовідносин аграрних підприємств і вдосконалити методичні засади оцінювання їх конкурентоспроможності. Ідентифіковано та класифіковано методи,

моделі й інструменти управління ціною конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств. Проаналізовано генезис формування конкурентних структур цільових ринків продукції та еволюцію систем управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств. Виявлено структурні та динамічні тенденції зміни витрат на виробництво і реалізацію продукції в аграрних підприємствах. Визначено чинники зміни рівня витрат у процесі виробництва сільськогосподарської продукції в контексті управління її ціною конкурентоспроможністю. Обґрунтовано концептуальну архітектуру та архітектоніку механізмів управління ціною конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств. Окреслено напрями та шляхи ринкової реалізації цінових конкурентних переваг на етапі збуту у виробничо-комерційному циклі. Обґрунтовано теоретичні й прикладні засади інтеграції систем управління ціною конкурентоспроможністю продукції у загальну систему менеджменту аграрних підприємств. Обґрунтовано концептуальні засади формування та функціонування механізмів і систем управління ціною конкурентоспроможністю продукції, що передбачають орієнтацію аграрних підприємств на створення та реалізацію стійких цінових конкурентних переваг шляхом раціоналізації процесів менеджменту витрат, а також визначено систему управління ціною конкурентоспроможністю у структурі менеджменту підприємства як впорядковану, логічно узгоджену та цілеспрямовану сукупність методів, способів, інструментів і важелів впливу суб'єкта управління на об'єкт управління, яким виступає рівень витрат, що формується як результат інтеграції у загальну систему менеджменту аграрного підприємства відповідного механізму управління, здатного забезпечити ефективне використання ресурсів, підвищення економічної результативності та зміцнення конкурентних позицій продукції на цільових ринках збуту. Визначено тенденції конкурентного розвитку об'єктних ринків продукції аграрних підприємств здійснюється на основі обґрунтування методичних засад ідентифікації параметрів кількісної оцінки стану конкурентної структури зазначених ринків, а також розроблення методичного підходу, який забезпечує можливість виконання інтегральної кількісної оцінки рівня конкурентоспроможності продукції та подальшого використання отриманих результатів у процесі управління витратами й формування цінової політики щодо продукції аграрних підприємств. Обґрунтовано процедури інтеграції систем управління ціною конкурентоспроможністю продукції в менеджмент аграрних підприємств, що передбачають виокремлення центрів відповідальності та чіткий розподіл функціональної відповідальності, ідентифікацію та використання чинників економії ресурсів і зниження витрат, розроблення норм витрат усіх видів ресурсів з урахуванням конкретних організаційно-технологічних умов виробництва, упровадження раціональних методів обліку витрат і калькулювання, формування дієвої системи мотивації працівників до скорочення та контролю витрат, а також організацію моніторингу їх рівня та діагностики причин відхилень. Розвинуто наукове тлумачення сутності цінової конкурентоспроможності продукції, як сукупності властивостей продукції та здатностей товаровиробника підтримувати ціни пропозиції нижчі, ніж у конкурентів, з метою забезпечення гарантованого збуту необхідних обсягів

продукції за запланованого, очікуваного або прогнозованого рівня економічної ефективності її виробництва і реалізації, які забезпечуються підтриманням адекватного завданням простого або розширеного відтворення авансованого капіталі рівня витрат на створення продукції, які здійснюються та контролюються підприємством-виробником в процесі здійснення основної діяльності. У першому розділі досліджено сутнісні характеристики ціна та витрат, як об'єктів управління в системі менеджменту аграрного підприємства, виконано ідентифікацію особливостей конкурентних відносин в аграрній сфері та обґрунтовано методичні засади оцінки цінової конкурентоспроможності аграрних підприємств, визначено методи, моделі, підходи та прийоми управління ціновою конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств. У другому розділі визначено особливості генезису конкурентних структур цільових ринків збуту та еволюції систем управління конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств, проведено оцінювання та інтерпретацію динаміки витрат на виробництво й реалізацію продукції в аграрних підприємствах, а також ідентифіковано ключові чинники, що зумовлюють зміну рівня витрат у процесі виробництва сільськогосподарської продукції в контексті управління її ціновою конкурентоспроможністю. У третьому розділі обґрунтовано архітектуру та архітектоніку механізмів управління створенням цінових конкурентних переваг, підходи до ринкової реалізації конкурентних переваг та управління витратами на збут продукції аграрних підприємств, а також наукові засади інтеграції систем управління ціновою конкурентоспроможністю та витратами в менеджмент аграрних підприємств.

Ключові слова: ціноутворення, конкурентоспроможність, механізм управління, стратегія, цільовий ринок, сільськогосподарська продукція.

ANNOTATION

Bodnar A.V. Price Competitiveness Management Mechanisms and Tools of Agricultural Enterprises Products. - Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics, specialty 08.00.04 - Economics and Management of Enterprises (by Types of Economic Activity). – Livestock Farming Institute of The National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Kharkiv, 2025.

The thesis provides a theoretical generalization and a new solution to the important scientific task of substantiating the theoretical, methodological and applied principles of managing the price competitiveness of agricultural products. The key essential characteristics of the price competitiveness of products as an object of management in the structure of the management system of an agricultural enterprise are determined. The competitive relationships of agricultural enterprises are characterized and the methodological principles for assessing their competitiveness are improved. The methods, models and tools for managing the price competitiveness of agricultural products are identified and classified. The genesis of the formation of competitive structures of target product markets and the evolution of competitiveness management systems for agricultural enterprises are analyzed. Structural and dynamic trends in the change in production and sales costs in agricultural enterprises are identified. The factors of changing the level of

costs in the process of agricultural production in the context of managing its price competitiveness are determined. The conceptual architecture and architectonics of mechanisms for managing the price competitiveness of agricultural products are substantiated. The directions and ways of market realization of price competitive advantages at the sales stage in the production and commercial cycle are outlined. The theoretical and applied principles of integration of price competitiveness management systems into the general management system of agricultural enterprises are substantiated. The conceptual principles of formation and functioning of price competitiveness management mechanisms and systems are substantiated, which provide for the orientation of agricultural enterprises to the creation and implementation of sustainable price competitive advantages by rationalizing cost management processes, and the price competitiveness management system in the structure of the enterprise management is also defined as an orderly, logically coordinated and purposeful set of methods, methods, tools and levers of influence of the management subject on the object of management, which is the level of costs, which is formed as a result of integration into the general management system of an agricultural enterprise of the corresponding management mechanism capable of ensuring the effective use of resources, increasing economic efficiency and strengthening the competitive positions of products in target sales markets. The trends of competitive development of the object markets of agricultural enterprises' products are determined based on the substantiation of the methodological principles of identifying the parameters of the quantitative assessment of the state of the competitive structure of the specified markets, as well as the development of a methodological approach that provides the possibility of performing an integrated quantitative assessment of the level of product competitiveness and further use of the results obtained in the process of cost management and the formation of a pricing policy for agricultural enterprises' products. The procedures for integrating product price competitiveness management systems into the management of agricultural enterprises are substantiated, which provide for the separation of responsibility centers and a clear distribution of functional responsibility, identification and use of factors for saving resources and reducing costs, development of cost norms for all types of resources taking into account specific organizational and technological conditions of production, implementation of rational methods of cost accounting and calculation, formation of an effective system of motivating employees to reduce and control costs, as well as the organization of monitoring their level and diagnostics of the causes of deviations. A scientific interpretation of the essence of price competitiveness of products has been developed, as a set of product properties and the ability of the producer to maintain offer prices lower than those of competitors, in order to ensure guaranteed sales of the necessary volumes of products at the planned, expected or forecasted level of economic efficiency of its production and sale, which are ensured by maintaining an adequate level of costs for creating products, which are carried out and controlled by the manufacturing enterprise in the process of carrying out its main activity, for the tasks of simple or extended reproduction of advanced capital. The first section examines the essential characteristics of price and costs as objects of management in the management system of an agricultural enterprise, identifies the features of competitive relations in the agricultural sector and substantiates the methodological principles for assessing the price competitiveness of agricultural enterprises, defines methods, models, approaches and techniques for managing

the price competitiveness of agricultural enterprises. The second section identifies the features of the genesis of competitive structures of target sales markets and the evolution of systems for managing the competitiveness of agricultural enterprises' products, evaluates and interprets the dynamics of costs for production and sales of products in agricultural enterprises, and identifies key factors that determine the change in the level of costs in the process of agricultural production in the context of managing its price competitiveness. The third section substantiates the architecture and architectonics of mechanisms for managing the creation of price competitive advantages, approaches to the market implementation of competitive advantages and managing the costs of marketing agricultural enterprises' products, as well as the scientific principles of integrating price competitiveness and cost management systems into the management of agricultural enterprises.

Key words: pricing, competitiveness, management mechanism, strategy, target market, agricultural products.

Підписано до друку 30 липня 2025 р. Формат 60x84/16.
Папір 80 г/м². Гарнітура Times New Roman.
Друк офсетний. Обсяг: 0,9 ум.-друк. арк.; 0,9 обл.-вид.арк.
Наклад 100 прим. Замовлення № 358